

חיוניות התמרון היבשתי בעימות א-סימטרי

גיורא סגל

התמרון היבשתי הוא תנועה של כוחות צבא לעומת אויב לשם השגת יתרון עליו במרחב ובזמן. תמרון אפקטיבי מערים על האויב, מוציא אותו משיווי משקלו עד למיטוטו ובכך משמר את כוחו של הכוח המתמרן. התמרון היבשתי נועד אך לנצל הצלחה, לשמר חופש פעולה מבצעי ולהפחית תורפות. רציפות התמרון יוצרת בעיות חדשות לאויב ועושה את פעולתו לא אפקטיבית. בסופו של דבר התמרון מוביל להבסתו של האויב.¹ במאמר זה אסביר את טענתי כי תמרון יבשתי חיוני לצורך הכרעת עימותים סימטריים וא-סימטריים ואי-אפשר לוותר עליו. מידת השימוש בו תלויה בתכנון המבצעי, אולם עקרון השימוש בו הוא אופרטיבי ואסטרטגי.

הפיקוד. תמרון מחייב תלכיד אפקטיבי שישכיל לחבר בין כל אלה בפיקוד אחד שהוא בעל יכולות מבצעיות, השולט בתורות הלחימה הרלוונטיות, ובעיקר בעל סמכות תוך כדי שילוב כל אלה עם הארגונים האזרחיים השונים הכפופים למשימה.² **חיוניות התמרון היבשתי** בעימותים לסוגיהם היא גם אסטרטגית וגם תרבותית. מהבחינה האסטרטגית אי-הפסד נחשב ניצחון בעיני אויביה של ישראל. מצב זה, שנוצר עקב עליונותה הצבאית הקונבנציונלית והטכנולוגית של ישראל, מאפשר לאויביה ליצור משוואת הכרעה חדשה באמצעות הפעלת אש ר"ק. אי-הפסד בנוסף להתשת מדנית ישראל יוצר בסופו של תהליך ארוך הישגים אסטרטגיים לאויב. הפתרון לבעיה זו הוא מורכב ורב-ממדי, והתמרון היבשתי הוא מרכיב הכרחי בבניית פתרון זה. מהבחינה התרבותית התמרון היבשתי חיוני, שכן מעמד השטח-הקרקע בתפיסת הערבים משמעותי ביותר בהבנתם את הניצחון או את ההפסד.

אפשר להוציא אויב קונבנציונלי משיווי משקל ולהכריעו באמצעות תמרון יבשתי, ויש לכך דוגמאות רבות בהיסטוריה, למשל: אוגדה 38 בסיני במלחמת ששת הימים בקרבות אום קטף, במסגרת התמרון היבשתי הכולל של פיקוד הדרום, הוציאה את הכוח המצרי שהגן במרכז סיני משיווי משקלו והכריעה אותו. גם התמרון של גרמניה במאי 1940 דרך הארדנים לצרפת הוציא את הכוח הבריטי ואת הכוח הצרפתי משיווי משקלם בכל המרחב מקצהו המערבי של קו מזינו עד לחוף הים, והכריע אותם. במלחמת לבנון השנייה החמיץ צה"ל את ההזדמנות לעשות זאת לחיזבאללה בלבנון ולהכריעו ולו רק לתקופה מוגבלת, אף שהיו לו כל התנאים לעשות זאת. הסיבה העיקרית לכך היא אי-הפעלה אפקטיבית של תמרון יבשתי. **יכולת התמרון היא תוצר של בניין כוח, ולפיכך היא צריכה להיבנות במכלול מרכיביה:** הדוקטרינה (התורה), אמצעי הלחימה והציוד, סדר הכוחות הזמין, כוח האדם, ההכשרות, האימונים וכושר

גיורא סגל, אל"ם
(מיל), חוקר, מדריך
ומרצה במכללה
לפיקוד ולמטה של
צה"ל. ר' המעבדה
התפיסתית – המרכז
לחקר ההפעלה ובניין
הכוח באמ"ץ/תוה"ד

ההכרח בתמרון יבשתי כדי להכריע מלחמה מוכר מההיסטוריה הצבאית. במקרה של צה"ל הכרח זה נובע מכך שהערבים – כאויב – בוחרים בשנים האחרונות לפעול מרחוק ולהימנע ממגע ישיר עם כוחות צה"ל. דוגמה בולטת לכך היא מלחמת לבנון השנייה, שבמהלכה הפעיל הצד האחר אמצעי לחימה כמו רק"ק ונ"ט ונמנע ממגע ישיר בהניחו שכוחותיו, המפעילים את הרק"ק והנ"ט, לא יותקפו קרקעית. הדבר נכון הן לארגוני גרילה והן למדינות העימות. הפעלת האש ממרחק היא הדרך המועדפת על הצד האחר כדי להשיג יתרון בלחימה נגד ישראל ולהימנע ממגע ישיר, שיתרונה של ישראל בו מובהק, הן בסד"כ והן בקשת היכולות המבצעיות. לפיכך התמרון היבשתי הוא המענה ההכרחי שיוכל להשפיע ברמת האסטרטגיה על השגת ניצחון, בעימותים בין ישראל לאויביה.

היכולת הטכנולוגית יוצאת הדופן שצבאות סדירים עתירי טכנולוגיה מצוידים בה מצד אחד, והשאיפה של כוחות גרילה וטרור להפעיל טכנולוגיות בסיסיות של אמל"ח וציוד מצד אחר יכולות ליצור מצב שתפתח בו אשליה אשר לפיה תהיה האש מרכיב הכרעתי, ובכך ייקבע אופיו של שדה הקרב העתידי. תוצאתה של הפעלת האש על האויב תהיה, במקרה הטוב, שחיקתו במידה משתנה, ובמקרה הרע, שהוא ישרוד בו – יצירת מצב ותחושה של אי-הפסד. התמרון היבשתי לעומת זאת מביא בהכרח למגע ישיר עם האויב, צבא או גרילה, ומשיג תוצאה מבצעית ברורה.

הוצאת האויב משיווי משקלו באמצעות תמרון

לתמרון היבשתי יש תפקיד מכריע בהוצאת האויב משיווי משקלו בשל היכולת המבצעית המגולמת בו: התנועה והאש. היכולת לפעול במגע ישיר בד בבד עם הפעלת אש מנגד, במסגרת התמרון היבשתי, גורמת לכך שהתמרון היבשתי הוא מרכיב הכרעה. אחת מהגדרות ההכרעה היא אבדן יכולתו של אויב

לפעול ביעילות נגדך, וקלאוזביץ עוד מוסיף את אבדן הרצון להילחם. הכרעה זו היא תוצאה של אבדן שיווי משקל. הכרעה היא מאורע מוגבל בזמן ובמרחב,³ וככל שטבע המלחמה נהיה יותר א-סימטרי, כן הנחה זו מתחזקת ומתבהרת יותר. לפיכך אבדן הרצון להילחם אינו תקף לאורך זמן. ככל שאנו עוסקים בלחימה נגד גרילה וטרור, כן הרצון אינו פונקציה של התבוסה בקרב כמו שהיה בימיו של קלאוזביץ. הוצאת היריב משיווי משקלו היא תוצר של הפתעתו. זו יוצרת פעולה לא מתואמת ולא משותפת של מערכיו המבצעיים ומשבשת את יכולתו לפעול ביעילות, כלומר אבדן שיווי המשקל בא לידי

ביטוי בעיקר במרכיבים הבאים: אי-יכולת לבצע משימות בזמן שהוגדר להן, אי-יכולת להפעיל מערכי לחימה עיקריים, אי-יכולת להפעיל עתודות לחימה, חוסר יכולת לפקד ולשלוט על הכוחות הנתונים לפקודתו. כל אלה מביאים לכך שבמקרה הטוב, בסופו של יום המשימות המבצעיות שקבע לעצמו המותקף אינן מושגות, ובמקרה הגרוע הוא אף מובס. המשמעות של אבדן שיווי משקל מבצעי היא:

1. אבדן כושר הפיקוד המבצעי
2. אבדן הקשר אל המטרה, אי-הבנת הסיבה בעבורה נלחמים
3. אבדן היכולת המבצעית במרכיבים כמו הסד"כ, המפקדים, והאמל"ח
4. אבדן אמון בין מפקדים בדרגי הפיקוד במדרג המבצעים
5. אבדן לכידות ביחידות מבצעיות

האש אינה תחליף לתמרון היבשתי
תפקידה של האש לסייע בעקיפין ובמישרין לתמרון היבשתי. התמרון היבשתי תומך במאמצי האש בכך שבתנועה שהוא יוצר בשדה הקרב הוא "מעורר את השטח ומייצר" מטרות נוספות למערכי האש, אולם הסיבה העיקרית שהאש אינה חליפית לתמרון

**התמרון היבשתי תומך
במאמצי האש בכך שבתנועה
שהוא יוצר בשדה הקרב הוא
"מעורר את השטח ומייצר"
מטרות נוספות למערכי האש**

במלחמת לבנון השנייה היו מטרות איכותיות לתקיפה. פרסום ההצלחה של צה"ל בתקיפת המשגרים ארוכי הטווח הוכיחה זאת. החוסר המבצעי בתמרון יבשתי במלחמה גרם לכך שמרב התקיפות כנגד הרק"ק קצר הטווח היו נגד משגרים לאחר שכבר הופעלו. תמרון יבשתי בד בבד עם הפעלת האש היה חושף כמה מהמשגרים, מביא לתנועה של לוחמי חיבאללה ומשגריהם, והיה יוצר מטרות איכותיות רבות לתקיפה של רק"ק קצר טווח. הניסיון לפעול נגד השיגור קצר הטווח נכשל בשל הוויתור על מרכיבי התמרון היבשתי היסודיים: תנועה מהירה, אש סיוע ישיר ותחבולות טקטיות.

אש הנ"ט והתמרון היבשתי

נוטים לייחס לטיל הנ"ט יכולת מבצעית המבטלת את כושר התמרון. זוהי טעות. יתרונו של טיל הנ"ט טמון בפשטות הפעלתו וביכולת לצייד בו אלפי חיילי חי"ר. טיל הנ"ט אינו חדש בזירת המלחמה של צה"ל. הופעתו לפני מלחמת יום הכיפורים והפעלתו במלחמת יום הכיפורים ובמלחמות מאז יצרו משקל נגד להפעלת הטנקים. בשנים ראשונות פותחו טכניקות לחימת טנקים בשילוב חי"ר וארטילריה נגד הנ"ט. כמו פיתוח המענה המבצעי של חילות אוויר נגד טק"א, גם נגד הנ"ט כולל המענה מרכיבים רבים היוצרים תנאים מבצעיים לפעולה ולתמרון בסביבה של נ"ט.

איום הנ"ט מגביל את התמרון בלחימה המודרנית, אך אינו מונע אותו. פיתוח מענה מבצעי נגד הנ"ט בכמויות המוכרות כיום בעולם אינו בעייתו של השריון בלבד אלא של צבא היבשה כולו. המענה הקיים בצבאות לאיום זה הוא חלקי וחסר במידה רבה. הסיבה לכך היא ניסיון להתמודד עם האיום בגישה פסיבית דרך פתרונות מיגון השריון, ולא דרך גישה כוללת ומערכתית לאיום המשלבת התקפה והגנה. המיגון חשוב, אך הוא רק חלק מהמענה, ובמצבו של איום הנ"ט כיום יש צורך להסיט את משקל הכובד ביצירת המענה המבצעי לתקיפת כלל

יבשתי נעוצה בעובדה הפסיכולוגית המוכחת שעל פיה אין ביד האש לבדה כדי להוציא את האויב משיווי משקל. הרצון לפגוע, באמצעות השמדת מטרות, בכושר הפיקוד המבצעי, לא הגיע לבשלות במלחמה המודרנית, ונראה שכל התפתחות בתחום האש המדויקת תזכה למענה נגדי.

כושר ההתאוששות של מערכת הפיקוד, גם אם היא נפגעת, הוא מופלא. היכולת של האדם להחליף מערכות ממוכנות לאורך הזמן הוכח במלחמות מודרניות רבות. ההתאוששות קשורה בקשר הדוק עם אופייה של לוחמת גרילה וטרור, שהתלות במערכות פיקוד ממוכנות בה קטן. על כוחות ממוכנים אפשר לפקד גם באמצעים פשוטים, ולפיכך פגיעה במרכיבי מערכת פיקוד,

כגון מוצבי שליטה ומרכיבי שליטה ממוכנים אינה משביתה את תפקוד המערך כולו. יש צורך לפגוע גם במפקדים עצמם, אך את זה קשה לעשות מרחוק. הפגיעה בסד"כ ובתשתיות מבצעיות ואסטרטגיות באמצעות אש היא יתרונה הגדול. פגיעה במטרות מסוגים שונים, ממטרות צבאיות עד מטרות תשתית, מחלישה את יכולת הפעולה המבצעית ואת יכולת העמידה האסטרטגית של היריב. היכולת לתכנן את הפעלת האש לפי מרכזי כובד ובהתאמה נגד קבוצות של מטרות מסווגות לסוגים שונים מאפשרת להפעיל אש שיטתית שתחליש את המערך הכולל של היריב. על כל פנים, האש פוגעת בכושר הפיקוד, אך אין בה כדי להוציאו משיווי משקלו מכיוון שיכולת ההסתגלות של האדם לספוג אש גדולה מיכולתה של האש להוציאו משיווי משקלו. לעומת זאת, גזילת הטריטוריה מידי של האדם המחזיק בה היא מתכון בדוק למיטוט כושר ההסתגלות שלו. במקרה של ארגוני גרילה וטרור, המעבר לפיזור הכוח בעוד האש מוכוונת לריכוז המטרות והשימוש המועט במערכות ממוכנות לצורכי פיקוד ושליטה, כל אלה מחריפים את הבעיה של השימוש באש לשם הכרעה.

הניסיון לפעול נגד השיגור קצר הטווח נכשל בשל הוויתור על מרכיבי התמרון היבשתי היסודיים: תנועה מהירה, אש סיוע ישיר ותחבולות טקטיות

מרכיבי יכולת הנ"ט. גישה כזו תיצור בסופו של יום יכולת מבצעית כוללת שתאפשר להתגבר על מגבלת התמרון הנובעת מאיום הנ"ט.⁴

התמודדות של חילות האוויר בעולם עם איום הטק"א מדגימה ניסיון מוצלח ודרך להתמודד עם הבעיה. התמודדות עם כלל מרכיבי היכולת, באמצעות הפעלת מאמצים מקבילים, הן של פיתוח טכנולוגי והן של פיתוח תפיסות ותורת לחימה הובילה לפתרונות אפקטיביים להפעלת כוח אווירי מול איום טק"א נרחב. בעיקר הובילה הגישה של התמודדות עם כלל מרכיבי הבעיה ותובנה שיש ליצור תנאים מבצעיים להפעלת הכוח האווירי.

המענה לנ"ט כיום זמין לצבאות, גם אם הוא חלקי, ובתנאי שתשתנה הגישה להגדרת המענה המבצעי לאיום. כל המרכיבים קיימים, אפשר לשלב ביניהם, וכבר היום אפשר לשפר משמעותית את יכולת הצבאות לתמרן בשטח רווי נ"ט. נדרש שינוי בתפיסה, שיבטא פעולה על כלל מרכיבי האיום, בצד פיתוח מואץ של מרכיבי מיגון. שינוי כזה יוביל לתכנון מבצעי שיפחית את איום הנ"ט במידה ניכרת ומגבלת התמרון היבשתי תהיה סבירה לחלוטין.⁵

יש להטיל ספק רב באמירות, כגון "אין יכולת להתגבר על בעיית הנ"ט". אמירה כזו מובילה לאישימוש ביכולות מבצעיות קיימות ומכשירה את הדרך לעצירת הפיתוח הכולל של המענה המבצעי לאיום. קונספציה מסוג זה מסוכנת, שכן במקום לפתח מענה מבצעי המשתמש ביכולת התמרון אנו מנסים למצוא "משהו אחר" ששיג את התוצאה המבצעית הנדרשת במקומו של התמרון היבשתי, ודוגמה בולטת לכך היא תמרון יבשתי לא אפקטיבי במלחמת לבנון השנייה.

הסכנה למרכזיות התמרון היבשתי בצה"ל כמרכיב הכרעה

אפקטיביות התמרון היבשתי בצה"ל במלחמת לבנון השנייה הייתה נמוכה. המפגש של לחימת התמרון של צבא סדיר עם המלחמה המהפכנית, ובייחוד

זו שבגרסת חזבאללה, שמתאר האיום התבסס בה על מאמץ עיקרי של שיגור רק"ק לעבר אזרחי מדינת ישראל, הוא מפגש שיכול להוביל בזמן קצר לשחיקת התמרון כמרכיב עיקרי בהכרעה. שחיקת יכולת התמרון היא תוצאה של פגיעה בלתי פוסקת של הגרילה במספר רב של מרכיבים הבונים את יכולת התמרון. פגיעת הגרילה במרכיבים אלו מכוונת לנקודות התורפה שלהם,

למקומות שהכוח המתמרן חלש בהם. עצירתו לעתים תכופות בידי מארבי נ"ט ומטעני חבלה במעברים הכרחיים, בשטחים קשים מבחינה טופוגרפית (שטחים הרריים בלבנון למשל),

פגיעה בכושר הלוגיסטי שלו באמצעות תקיפת שיירות לוגיסטיות בכוחות קטנים, כל אלה וכיוצא בהם עלולים להאט את רציפות לחימתו של הכוח המתמרן ולפגוע בה, ובעיקר בנחישותו. לוחמת הגרילה מכוונת להתיש את כוחו של החזק לאורך זמן. מספר מבצעים רב, בכל מקום, בכל זמן, ביום ובלילה, שוחק את יכולת התמרון. במידה רבה זה מה שקרה לכוח הסובייטי באפגניסטן בשנות השמונים.

האם אפשר לנצח כוחות גרילה וטרור? מהי משמעות הניצחון על כוחות גרילה וטרור? מה ייחשב ניצחון? יתרונם הגדול של כוחות גרילה וטרור הוא יכולת ההתאוששות שלהם מתבוסות, למעט מצב שהנהגתם הצבאית והפוליטית מחוסלת בו, וגורמת דעיכה ואף אבדן האנרגיה האידאולוגית. הדבר נובע מהכוח הפנימי של ארגוני גרילה וטרור לשקם את עצמם ולהמשיך את המאבק והלחימה במקום אחר ובזמן אחר. לפיכך ההתייחסות לניצחון במאמר זה היא מצומצמת, מוגבלת לזמן ולמקום. לצורך הדיון שלהלן חזבאללה הוא אויב מוגדר לזמן מוגדר כדי להתייחס לניצחון בעימות מולו.⁶

כוחות גרילה וטרור אפשר לנצח בעימות מוגבל במרחב ובזמן בגישה של תמרון יבשתי. זה יכול להיות

**יש להטיל ספק רב באמירות, כגון
"אין יכולת להתגבר על בעיית
הנ"ט". אמירה כזו מובילה לאי-
שימוש ביכולות מבצעיות קיימות
ומכשירה את הדרך לעצירת הפיתוח
הכולל של המענה המבצעי לאיום**

האחרים, לאורך זמן, ללא איום מידי של הגרילה. ככל שהזמן האסטרטגי הזה יהיה ארוך יותר, כן ייטב. דומה הדבר לגישתו הבסיסית של בן-גוריון להכרעת הערבים, הגישה שצידדה בהכרעה בכל סיבוב לחימה והרחקה של העימות הבא. כך לאורך זמן יהיה אפשר להגיע להסדר אסטרטגי, מדיני או אחר, שכל הצדדים בעימות ינצחו בו. התמרון הקרקעי הוא היחיד המאפשר "לתפוס את לוחמי הגרילה בחגורת מכניסה". הוא חיוני, אך הוא אינו המרכיב היחיד הדרוש להשגת ניצחון על הגרילה.

הטעות הגדולה ביותר במקרה של מלחמת לבנון השנייה היא המעבר למלחמת התשה ממושכת נגד כוחות הגרילה והטרור באמצעות אש מנגד מתוך רצון להימנע מנפגעים. במילים אחרות: מענה מבצעי לירי רק"ק, המבוסס על מלחמת התשה באש בלבד, הוא שגוי. מי שנלחם בדרך הזאת מתוך רצון לנצח בלי לספוג אבדות אינו משיג את הניצחון ומשלם על כך, בסופו של דבר, בנפגעים רבים יותר. מלחמת תמרון, אכן גובה תמיד נפגעים, אך אם מנהלים אותה כראוי, אפשר להשיג הכרעה במספר מינימלי של נפגעים.

עקרון התמרון נגד כוחות גרילה וטרור לא שם לו למטרה שליטה מלאה בשטח, אבל מקיים שליטה מודיעינית עמוקה, קבועה וממושכת בתוכו. מצב זה מאפשר חופש פעולה לתמרון ולבצע מעצרים וחיסולים של קני הטרור. פעולה חוזרת ונשנית מסוג זה תביא בסופו של דבר להרחקת מבצעי הטרור מהאוכלוסייה, ליצירת הרתעה, ולהישג מבצעי מבוסס, כמו שמתרחש באזורי יהודה ושומרון בשלוש השנים האחרונות.

תמרון אפקטיבי הוא תמרון עם יעדים מוגדרים שיוצר הענשה מתמשכת של האויב שתוצאתה היא הרתעה. מטרת התמרון יכולה להיות הכרעה ויכולה להיות הענשה, כלומר השגת תוצאה מבצעית מוגדרת ומוגבלת במרחב ובזמן, ויצירת הרתעה. לפיכך צה"ל צריך להיות מוכן ונכון לתמרון בכל זמן, והדרג המדיני צריך להיות מוכן לאשר פעולה חוזרת ונשנית עד

תמרון הענק הקלאסי, המוכר לנו ממלחמות בין צבאות סדירים גדולים, או תמרון דוגמת זה המתנהל ביהודה ובשומרון מאז מבצע "חומת מגן", שמורכב מסדרת תמרונים טקטיים המתנהלים בו בזמן בגזרות שונות. בשנים 2003-2005 החל צה"ל לפעול ביהודה ובשומרון במהלכים של תמרון רצוף ובלתי פוסק, שעקרונותיו מובילים את הלחימה נגד הטרור עד היום. התנועה והאש באים לידי ביטוי במבצעים

רצופים ובלתי פוסקים, שמהותם – חתירה למגע ישיר עם האויב. בהקשר זה נטבע בפקוד המרכז המשפט "בטרור יש להילחם ב-M16 ולא ב-F16", לקח נכון ומוכח, שמשום מה לא הגיע לפיקוד הצפון בעת

שזה ניסה לבלום את ירי הקטיושות בגזרתו. על כל פנים, זהו תמרון קרקעי היוצר מגע ישיר עם הגרילה. לפני המגע הישיר, הכנת מרחב הלחימה באמצעים שונים מכוונת ליצור תנאים מבצעיים אופטימליים, במודיעין, באש, ועוד כדי לשחוק את כושר העמידה של הגרילה, כדי להקל ככל שניתן על המגע הישיר, ובכך לאפשר תמרון קרקעי אפקטיבי, ששיג את יעדיו במינימום נפגעים ובמינימום נזק לאמל"ח ולציוד; תמרון שבסופו יהיה אפשר לנצלו לצורך הישג אסטרטגי. תמרון לא מוצלח בלבנון, שלא הביא לידי ביטוי את יכולתו הקיימת של צה"ל, השפיע על המצב האסטרטגי בדרום לבנון. אילו היה התמרון מוצלח מההיבט הטקטי הייתה יכולת ההתאוששות של חזבאללה בלוחמים, באמל"ח ובציוד, ובעיקר בנחישותו קשה יותר. ההיסטוריה מוכיחה כי אי-אפשר להכניע את רוחו של העם המייצר את כושר לחימת הגרילה, אך אפשר וצריך לפגוע קשה ביכולתו, ובלוחמו, באמל"ח, בציוד, ביכולת החזקת מרחבי הפעולה שלו – כל אלה יאפשרו לפעול בממדים

תמרון אפקטיבי הוא תמרון עם יעדים מוגדרים שיוצר הענשה מתמשכת של האויב שתוצאתה היא הרתעה

צה"ל צריך להיות מוכן ונכון לתמרון בכל זמן, והדרג המדיני צריך להיות מוכן לאשר פעולה חוזרת ונשנית עד השגת התוצאה האסטרטגית הרצויה

השגת התוצאה האסטרטגית הרצויה – הענשה והרתעה.

במאמר שפרסם לאחרונה אלוף במיל' פרופסור יצחק בן-ישראל² בקשר ללחימת צה"ל ברצועת עזה הוא טוען שעקב העובדה שהטכנולוגיה אינה נותנת מענה לירי הקסאם על יישובי הנגב, אין לישראל ברירה אלא להפעיל את כוחה ולתמרן לתוך רצועת עזה כדי ליצור הרתעה לאורך זמן. התמרון אינו תוצאה של חוסר ברירה והצורך בו אינו נובע מחסך טכנולוגי. הצורך המבצעי בתמרון הוא מהותי. כלומר גם בלחימה נגד כוחות גרילה וטרור, התנועה והאש, ובייחוד ממד התנועה במובנו הרחב, הם קריטיים לצורך הישג מבצעי בר-קיימא. שאיפת כוחות גרילה וטרור לגרור למלחמה ארוכה, המבוססת על התשה באש, היא סכנה גדולה שעלולה להוביל לאיבוד הרצון לתמרן ולחיפוש בלתי נלאה אחרי הדרך להילחם מנגד.

סיכום – שילוב התמרון והאש

הטכנולוגיה המאפשרת – במלחמה קונבנציונלית – פגיעה מנגד במטרות רבות יצרה ציפייה שיהיה אפשר להשיג תוצאות דומות ולהילחם מנגד באפקטיביות גם בכוחות גרילה וטרור.

תפיסת התמרון כמרכיב הכרעה עיקרי של צה"ל נשחקה שחיקה חמורה, ולכן יש להניח כי תהליך התיקון יתארך מאוד. למרות זאת, התיקון הכרחי, אחרת אי-ההפסד של כוחות הגרילה והטרור יהיה המונח ששינה את אופי המלחמה בעת הזו ממלחמת תמרון למלחמת התשה. צה"ל צריך להסתגל להפעלה יעילה של כוחותיו ככוח מתמרן נגד גרילה. היסוס בהפעלת כוחות משולבים במאמצי תמרון קרקעי יביא בוודאות להצלחה של הגרילה והטרור.

במלחמת לבנון השנייה נקט חזבאללה צורת קרב התקפה המשלבת יסודות הגנתיים, והמאמץ ההתקפי העיקרי שלו – בד בבד עם המאמץ ההגנתי נגד מאמצי התמרון המקוטעים, וההססניים של צה"ל – היה שיגור בלתי פוסק של רק"ק לעבר

מדינת ישראל. מטרת הלחימה הטקטית שלו הייתה לאפשר ירי רקטות, תוך כדי פגיעה מרבית בכוחותינו וניסיון לקחת חיילים בשבי. חזבאללה שילב בין לוחמת תמרון באש ובין לוחמת גרילה של מערכי הקרקעיים, במוצבים, בעיירות וב"שמורות הטבע". התקפה של צה"ל על חזבאללה במסה מתמרנת כבדה על יעדים מוגדרים עם רצף של פשיטות לעומק המערך, ששניהם קשורים ברעיון אחד שנועד להכרעה, היה בהן כדי לספק כיוון מבצעי ברור במלחמת לבנון השנייה. "חסימה וסריקה", כצורת קרב שהסובייטים פיתחו באפגניסטן ב-1985, יכולה הייתה להיות יעילה כנגד מרחב החזית של "שמורות הטבע" ועיירות חזבאללה. על כל פנים, כיוון כזה היה יוצר תמרון אפקטיבי כנגד חזבאללה והיה פוגע בו לאורך זמן, בעיקר ביכולת התאוששותו.

האסטרטגיה של מדינת ישראל לא השתנתה בשישים שנות קיומה. האסטרטגיה היא הגנתית, והטקטיקה – התקפית, כלומר אם נכפית מלחמה על מדינת ישראל, המענה המבצעי הנדרש הוא מענה התקפי והכרעתי. באמצעות צה"ל וארגוני הביטחון האחרים ישראל חייבת להעביר את המלחמה אל שטחו של האויב ולהכריעו מהר ככל הניתן.

עד מלחמת לבנון השנייה היה התמרון בכלל והתמרון הקרקעי בפרט נטוע ומושרש במהות האסטרטגיה של צה"ל. מלחמת לבנון השנייה לימדה כי העיקרון שקבע בן-גוריון בנוגע להעברת המלחמה אל שטח האויב עומד במבחן ההיסטורי. זאת ועוד, עד מלחמת לבנון השנייה העברת הלחימה אל שטחו של

תפיסת התמרון כמרכיב הכרעה עיקרי של צה"ל נשחקה שחיקה חמורה, ולכן יש להניח כי תהליך התיקון יתארך מאוד. למרות זאת, התיקון הכרחי, אחרת אי-ההפסד של כוחות הגרילה והטרור יהיה המונח ששינה את אופי המלחמה

האויב באמצעות תמרון מכל הסוגים היא שיצרה את כושר ההרתעה של מדינת ישראל. התמרון האווירי מרתיע בהיבט יכולתה של מדינת ישראל להגיב מהר ובאפקטיביות כלפי איומים אסטרטגיים.

- השילוב הראוי הוא השילוב הפשוט, הוותיק והמוכר – שילוב של תמרון ואש בכל הממדים ובכל הרמות. ראוי לזכור כי לא הייתה מלחמה אחת שצה"ל לא נדרש בה להעביר את המלחמה אל שטח האויב. לפיכך התמרון הקרקעי הוא מרכיב חיוני לכל הגדרה של הכרעה. הוא יסוד בהפעלת הכוח הצבאי בתנאים האסטרטגיים של מדינת ישראל. יכולת התמרון של צבאות מודרניים, ובכלל זה של צה"ל, היא יכולת בסיסית, שהתנאי להצלחתה הוא סד"כ בתמהיל הנכון המאפשר קרב משולב ומשותף, המתבסס על אמל"ח וציוד מודרניים, כוח אדם מוכשר לתמרון, ואימונים סדורים. כל אלה אמורים להישען על תפיסה מבצעית שלמה שיעדה הוא הכרעה, על תורת לחימה טקטית, על תורת פיקוד ושליטה יעילים ופשוטים ועל כושר פיקוד עדיף בהרבה על זה של האויב. פוטנציאלית, יש לצה"ל כל היכולות הללו, ובעיקר מפקדים בעלי הכשרה ומסורת פיקוד עצמאית. צה"ל חייב לשמור את כלל מרכיביו אלה בכשירות מבצעית גבוהה לאורך זמן בלתי מוגבל.
- המסקנה מהדברים כאן ברורה: במפגש בין כוחות גרילה וטרור ובין צה"ל אסור לצה"ל לוותר על התמרון הקרקעי בתוך שטח האויב כמרכיב ההכרעה העיקרי. שיתוף פעולה בין-זרועי ובין-ארגוני בסמכות מפקד אחד תאפשר את קיומו של תמרון יבשתי אפקטיבי. קיומו של זה יאפשר הכרעה וימנע "הקפאה" של שדה הקרב, שמשמעותה, בתנאי האסטרטגיה של מדינת ישראל, היא, אי-הפסד של האויב, שהוא בפועל הפסד של מדינת ישראל. התמרון הקרקעי אינו מספיק להשגת ניצחון, אך הוא תנאי הכרחי.
- ## הערות
- הגדרתי מתבססת על הגדרות צה"ל וצבא ארצות הברית את התמרון כמו שהן מובאות במסמכים הבאים: המילון למונחי צה"ל, אג"ס-תוה"ד, 1998, והחוברת FM 100-5, 1993.
 - תמרון אפקטיבי בלחימה קונבנציונלית, ובייחוד בלחימה נגד גרילה וטרור, מביא לידי ביטוי התאגדות של כוחות צבא וארגוני ביטחון שונים הפועלים בהקשרים אופרטיביים במדרג המבצעים הטקטי והאופרטיבי, וברמה האסטרטגית הצבאית והאזרחית-ביטחונית. מטרתו של קונגלומרט זה של ארגונים להתארגן סביב מטרה משותפת ולפעול מכוח סמכות אחת. תלכיד של ארגונים צבאיים ואזרחיים-ביטחוניים (ארגוני מודיעין, ארגוני ממשל או מנהל אזרחי במרחבי הלחימה, וכולל) הוא תלכיד מורכב להקמה, אך הכרחי לצורך השגת משימות התמרון. חיוני ליצור תלכיד קוהרנטי בפיקוד של מפקד אחד. הדבר נובע ישירות מהמבנה השונה של הארגונים ומתרבותם, שהיא "מכלול נתון של הנחות, ערכים, אמונות ומוסכמות שאנשי הארגון שותפים להם". ראו: סמואל, יצחק, **ארגונים**, הוצאת אוניברסיטת חיפה וזמורה-ביתן, תל אביב: 1996, עמ' 240. הדבר נכון גם לארגונים הצבאיים המרכיבים את התלכיד הנ"ל (זרוע האוויר, זרוע היבשה, זרוע המודיעין), ובמדרג גבוהה יותר הוא נכון לצורך השיתוף הבין-ארגוני בין הצבא ובין הארגונים הביטחוניים האחרים, התורמים ישירות לתמרון.
 - גבריאלי סיבוני, **על ההכרעה**, תבונת המעשה, הוצאת המכללה לפיקוד ולמטה, משרד הביטחון, צה"ל, 2006.
 - פיתוח מענה מבצעי נכון נגד הפעלת טילי הנ"ט מחייב טיפול במרכיבים הבאים: תפיסה מבצעית ותורת לחימה, אמל"ח וציוד מתאים ללחימה, תמהיל סד"כ מתאים ללחימה (עדיפות לחי"ר), כושר פיקוד מבצעי, אימונים וכוח אדם מוכשר ללחימה במרחבים שאש נ"ט מסיבית מופעלת בהם.
 - ברמת התכנון המבצעי, המשמעות של יצירת תנאים מבצעיים ללחימה באזור רווי נ"ט, היא טיפול בכל המרכיבים של האיום בחזית ובעומק מרחב הלחימה בכל זמן רלוונטי, לפני התמרון, בזמן התמרון ובשלביו ניצול ההצלחה.
 - רצף של ניצחונות לאורך זמן יאפשר ניצחון כולל בעימות, אולם גישה אסטרטגית מחייבת מדינות לאמץ אסטרטגיה של מאבק ארוך אם ברצון לנצח בעימות מסוג זה.
 - יצחק בן-ישראל. "אסטרטגיה מול טקטיקה", דעות YNET, 9 בספטמבר 2007.